

tb TÜRK BANKASI

KKTC EKONOMİ RAPORU
Hazırlayan
Lefke Avrupa Üniversitesi
Ekonomi Bölümü

tb TURKISHBANK GROUP

www.turkishbank.net

☎ 0392 444 73 73

☎ 0533 846 73 73

info@turkishbank.net

[f](#) [@](#) [in](#) [t](#) TurkBankasi

Teknolojik devrimin de etkisiyle küreselleşen dünyamızda, rekabet fevkalade yoğun bir hal almıştır. Küreselleşmenin en fazla hissedildiği sektörlerin başında ise bankacılık ve finans gelmektedir. Başta Avrupa Birliği (AB) olmak üzere çağdaş ülkeler rekabette haksız rekabeti ortadan kaldırmak için kurallar ve kurumlar ihdas etmişlerdir. Ancak bu kural ve kurumların ötesinde KKTC'nin kendine özgü şartları (sui generis) nedeniyle özellikle uluslararası finansal piyasalarda rakiplerine nazaran haksız rekabetle karşı karşıyadır. Elbette bu sorunun temel kaynağı KKTC'nin tanınmamış statüsüdür. Tanınmamışlığın bankacılık sektörüne yarattığı temel dezavantajlar izolasyon olarak adlandırılmaktadır. Bankalar Birliği Genel Sekreteri Halil Okur'un ifadesine göre bankacılık sektörünün tabi olduğu izolasyonlar başlıca şunlardır: 1) KKTC bankaları, AB düzenlemeleri çerçevesinde, Avrupa Bankacılık Standartları Komitesi (ECBS) tarafından geliştirilmiş olan ve kısaca IBAN (International Bank Account Number) diye bilinen uluslararası banka hesap standartları sistemine dahil değildir; 2) KKTC bankaları, dünya çapında bankalar ve finansal kuruluşlar arasında güvenli elektronik mesaj transferi sağlayan SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) üyesi olamamaktadır; 3) KKTC Merkez Bankası TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross-settlement Express Transfer) sistemine dahil değildir; 4) KKTC bankaları SEPA (Single Euro Payment Area), yani Avrupa Tek Ödeme Bölgesi dışında yer almaktadır, ve 5) KKTC Bankaları, AB mali piyasaları ile entegre olamadığından daha derin ve çeşitlendirilmiş finansal kaynaklara erişememekte, sendikasyon kredileri gibi daha düşük maliyetli borçlanma imkanlarından yoksun kalmakta, dolayısıyla kaynak ve finansman maliyetleri göreceli olarak daha yüksek seviyelerde gerçekleşmektedir.

KKTC Merkez Bankası verilerine göre hazırlanan tabloda, bankacılık sektörünün kârlılık ve sermaye yeterliliği rasyoları açısından gösterdiği performans görülmektedir. Şöyle ki, kriz dönemlerinde dahi sektör kârlı kalmayı başarmış, sermaye yeterliliği oranını ise yasal sınır olan yüzde 10'un üzerinde tutulabilmiştir.

	2008	2009	2013	2015	2017	2018
Aktif Kârlılığı	1,68	1,30	1,83	1,24	1,72	2,23
Özkaynak Kârlılığı	15,74	12,74	16,90	12,81	18,10	24,96
Net Faiz Marjı	4,68	4,16	3,80	3,28	3,16	3,82
Sermaye Yeterliliği	18,93	20,91	18,6	17,06	17,3	17,86

KAMU BÜTÇESİ**FEHİMAN EMİNER**

83 milyon TL açık tahmin edilen 2018 KKTC bütçesinde, kredi ve yardımlardaki düşüşe rağmen bütçe yılı 50 milyon TL fazla ile kapatmıştır. TC yardım ve kredileri ile TC yatırım harcamalarının dahil edilmediği (yerel gelir-gider dengesi) bütçe dengesinde 161 milyon TL açık ortaya çıkmaktadır.

Bütçe gerçekleşme oranlarına bakıldığında harcama ve gelirlerin tahminin altında gerçekleştiği, bazı harcama kalemlerinde önemli düşüşler olduğu görülmektedir. 2018 yılı tahminlerine göre yardım ve kredilerin %40 oranında, savunma harcamaları ve özel yatırım harcamalarının ise % 56 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

2018 yılı bütçesinde harcamalardaki azalma 2019 yılında bütçe harcamaları üzerinde bir baskı yaratabilecek ve bu nedenle de harcamaların artması söz konusu olabilecektir. 2019 yılı bütçe finansmanında sorun yaşanmaması açısından 2018 yılındakine benzer şekilde bütçe harcamalarını azaltmak vergi gelirlerinde de artış sağlamak önem taşımaktadır.

Bütçenin 2017 ve 2018 yılında toplamda (yardım ve krediler de dahil edildiği durumda) fazla vermesine rağmen 4. çeyrekte her iki yılda da açık verdiği görülmektedir. 2018 yılı 4. çeyreğinde bütçe açığı % 67 oranında artmıştır.

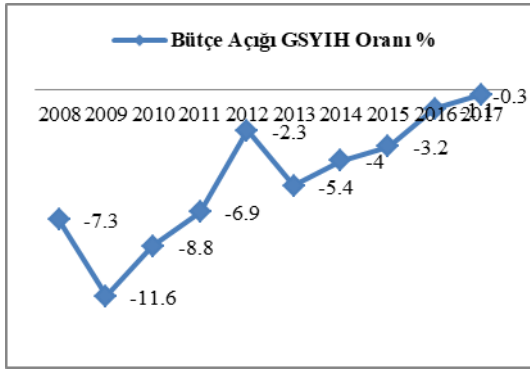
	2018 Tahmin	2018 Gerçekleşme	Gerçekleşme Oranı
HARCAMALAR	5.815.000.000	5.452.304.460	93,76
-Personel Giderler	1.689.681.400	1.872.825.930	110,84
-SGK Devlet Primi Giderleri	83.564.700	89.330.853	106,90
-Mal ve Hizmet Alım Giderleri	337.358.900	360.716.366	106,92
-Faiz Giderleri	230.000.000	1.987.458	0,86
-Cari Transferler	2.135.142.000	2.281.415.273	106,85
-Yatırım Giderleri	136.455.000	136.723.183	100,20
-Yatırım Transferleri	0	22.500	
-Borç Verme	100.000	0,00	0,00
-Yedek Ödenekler	232.000	0,00	0,00
-Fon Giderleri Toplamı	245.530.000	247.207.545	100,68
-Döner Sermayelerin Giderleri	8.298.000	8.953.058	107,89
-Özel Ödenekli Yatırım Toplamı	21.870.000	6.390.986	29,22
-Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Gid.	279.050.000	161.089.368	57,73
-Sivil Savunma Başk. Giderleri	20.950.000	9.409.537	44,91
-TC Yatırım Harcamaları	335.000.000	276.232.396	82,46
-TC Kredi Bütçesi - Yedek ödenek	60.000	0,00	0,00
GELİRLER	5.732.000.000	5.502.379.942	95,99
-Vergi Gelirleri	3.339.300.000	3.799.224.360	113,77
-Fon Gelirleri	883.382.000	753.271.164	85,27
-Döner Sermaye Gelirleri	9.220.000	11.832.937	128,34
-Diğer Vergi Dışı Gelirleri	189.300.000	364.741.484	192,68
-Sermaye Gelirleri	3.000.000	1.395.085	46,50
-Red ve İadeler	-35.202.000	-45.880.695	130,34
Toplam TC Yardım ve Krediler	1.230.000.000	487.519.333	39,64
-TC Yardım	635.000.000	446.731.302	70,35
-TC Krediler	595.000.000	40.788.030	6,86
Diğer Gelirler (Ercan Öz. Gelirleri)	113.000.000	130.463.499	115,45
Bütçe Dengesi	-83.000.000	50.075.481	

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

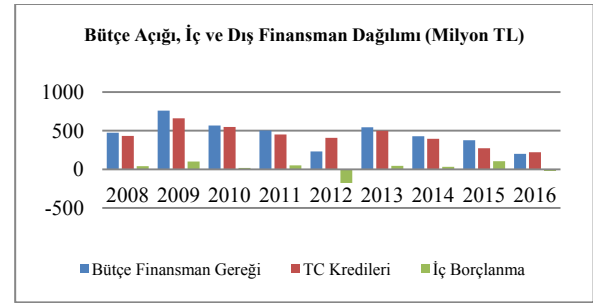
*İlgili kaynakta "2018 gerçekleşme" ifadesi kullanılmamıştır.

Bütçe dengesi yerel gelir ve yerel giderler açısından incelendiğinde; KKTC bütçesi açık vermekte ancak yardım ve kredilerin dahil edildiği genel bütçe dikkate alındığında son yıllarda fazla verdiği kabul edilmektedir. Aşağıdaki grafikte yerel gelir ve yerel gider dengesi dikkate alınarak 2008-2017 yılları arasında gerçekleşen bütçe açığının GSYİH'ya oranı incelenmiştir. Grafikten de görülebileceği gibi Maastricht kriteri olan bütçe açığının GSYİH'nın % 3'ü geçmemesi kriteri 2016 ve 2017 yıllarında 2012 yılından sonra yeniden gerçekleşmiştir. Yerel gelirler, yerel giderleri karşılama açısından her yıl daha yeterli olmuş ve 2017 yılı itibarı ile yerel gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı % 99'a ulaşmıştır. Küresel finansal kriz nedeni ile 2009 yılı birçok ülkede olduğu gibi KKTC'de de yüksek bir bütçe açığına neden olmuştu. 2009 yılında 622 milyon TL olan yerel bütçe açığı 2017 yılında 43 milyon TL'ye düşmüştür.

	2017 Q4	2018 Q4	Değişim (%)
Toplam Bütçe Giderleri	1.774,2	1.804,0	1,7
Cari Transferler	795,6	784,2	-1,4
Personel Giderleri	577,5	593,6	2,8
Sermaye Gid. ve Transferler	237,3	214,1	-9,8
Mal ve Hiz. Alım Giderleri	127,0	180,9	42,4
Diğer Giderler	36,8	31,2	-15,2
Toplam Bütçe Gelirleri	1702,3	1683,7	-1,1
Vergi Gelirleri	906,2	1123,7	24,0
Vergi Dışı Gelirler	265,9	295,3	11,1
Yardım ve Krediler	499,3	224,3	-55,1
Diğer Gelirler	30,9	40,4	30,7
Bütçe Dengesi	-71,9	-120,3	67,3

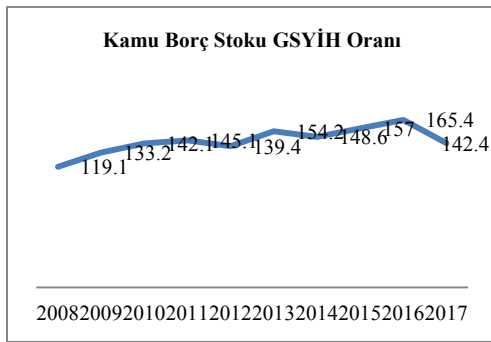
Kaynak: DPÖ

Kaynak: DPÖ

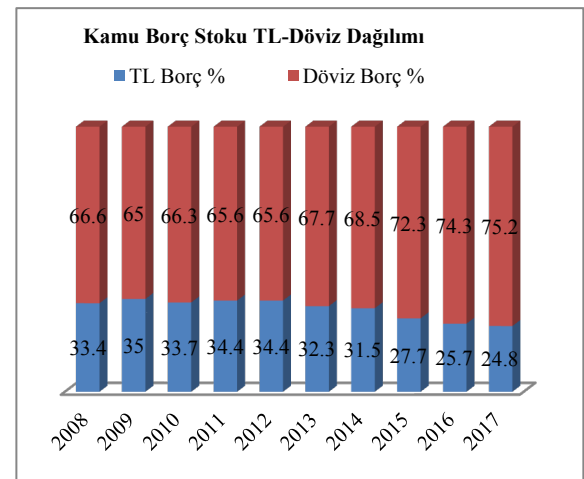
Kamu Borç Stoku

KKTC bütçe açığı (yerel gelir-yerel gider dengesi) hızla düşüş gösterse de toplam kamu borç stokunda aynı iyileşmenin gerçekleşmediği grafikte de görülmektedir. Maastricht Kriterleri gereği kamu borç stokunun GSYİH'nın % 60 oranını geçmeme şartı KKTC'de sağlanmamaktadır. 2016 yılında % 165,4 ile en yüksek kamu borç stoku oranına ulaşmış ve 2017 yılında az da olsa bir düşüş gerçekleştirerek % 142,4 olmuştur.

Kaynak: KKTCCMB

Kamu borç stokunun TL-Döviz dağılımına bakıldığında yıllar itibarı ile döviz payında artış ve TL payında düşüş gerçekleştiği görülmektedir.

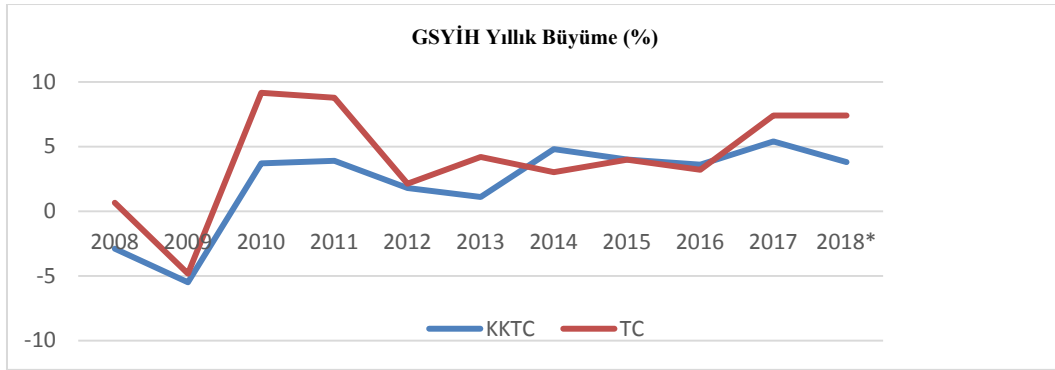
Kaynak: KKTCCMB

EKONOMİK BÜYÜME, İSTİHDAM VE ENFLASYON

NURU GİRİTLİ

Ekonomik Büyüme

2011 yılında gerçekleşen % 3,9'luk büyümenin ardından 2013 yılında büyüme % 1,1 oranına gerilemiş, ardından da büyümeye devam ederek, GSYİH reel olarak 2014 yılında % 4,8 artmıştır. 2016 yılında yavaşlama eğilimi gösteren büyüme hızı % 3,6'ya gerilerken, 2017 yılında % 5,4 oranına yükselerek TC ekonomisi büyüme hızına paralel bir seyir izlemiştir. 2018 yılı büyüme oranı % 3,8 olarak tahmin edilmektedir. Ekonomik büyümenin 2018'in üçüncü çeyreğinde yaşanan döviz krizinden olumsuz yönde etkilenmesi beklenmektedir. Ekonominin gelecekteki büyümesinde en önemli etkenlerden biri toplam kaynakların yatırımlara dönüşme oranıdır.

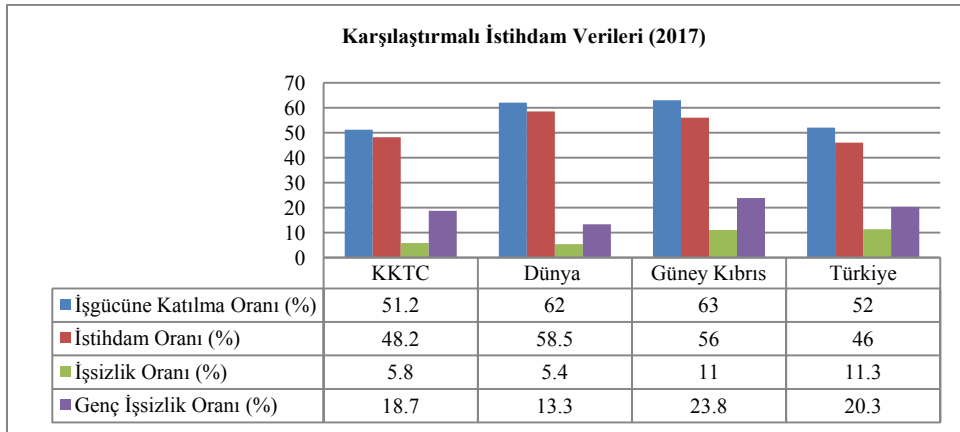

Kaynak: DPÖ, Dünya Bankası

*2018 Tahmini

İstihdam

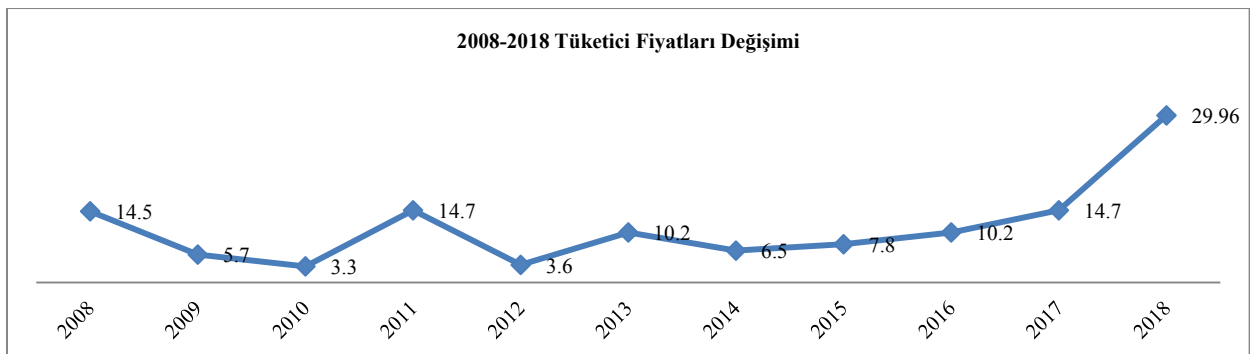
KKTC Çalışma Dairesi tarafından yayınlanan verilere göre; 2018 yılında 125,513 kişi istihdam edilirken, 2018 Eylül ayı sonunda 750 olarak gerçekleşen işsiz sayısı Aralık ayı sonunda 588 kişiye gerilemiştir. Kayıtlı işsizlerin % 44'ünün erkeklerden % 56'sının ise kadınlardan oluştuğu saptanmıştır. Grafikte yer alan 2017 yılı karşılaştırmalı istihdam verilerine bakıldığında istihdam ve işgücüne katılma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu nedenle dünya işsizlik ortalamasına yakın, Güney Kıbrıs ve Türkiye'den düşük işsizlik oranına sahip olmak, KKTC ekonomisinin iş yaratma kapasitesinden kaynaklanmamaktadır.

Kaynak: DPÖ, Dünya Bankası

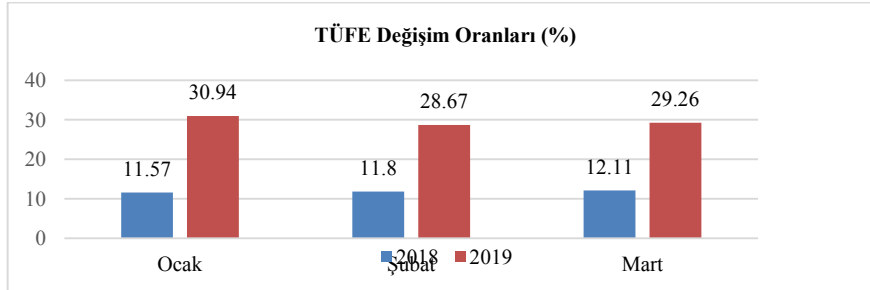
Enflasyon

Grafikte bir önceki yılın aralık ayına göre tüketici fiyatlarındaki değişim yer almaktadır. 2011 yılında çift haneli rakamlara ulaşarak %14,7 olarak gerçekleşen enflasyon oranı 2012'de 2010 seviyesine doğru gerileyerek % 3,6 olarak gerçekleşmiş ve bu yıldan sonra yeniden çift haneli rakama ulaşmıştır. 2014 ve 2015 yılları % 10'un altında bir enflasyon oranı ile tamamlansa da 2016'da %10'un üzerine çıkarak 2017'de % 14,7 olarak yeniden 2011 seviyesine ulaşmıştır. 2018 yılının son 3 ayında sırasıyla % 38,13, %34,16 ve %29,96 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: KKTCMB

2019 yılının ilk üç ayında gerçekleşen TÜFE değerleri bir önceki yılın aynı ayına göre önemli oranda artış göstermiştir. Sektörel TÜFE değişimlerine bakıldığında, Ocak ayında en fazla artış % 41,60 oranla gıda ve alkolsüz içecekler ile % 40,85 oranla mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetlerinde gerçekleşirken, en düşük artış % 13 oranıyla lokanta ve otel hizmetlerinde ve %15,61 ile alkollü içecek ve tütün tüketiminde gerçekleşmiştir. Şubat ve Mart aylarında yine aynı sektörlerde benzer değişim gerçekleşmiştir. 2018 yılının son çeyreğinde döviz piyasasındaki gelişmeler ile TL'nin değer kaybetmesi, KKTC ekonomisini olumsuz etkilerken, TÜFE'de artış ile sonuçlanmıştır.

Kaynak: DPÖ

SEKTÖREL GELİŞMELER

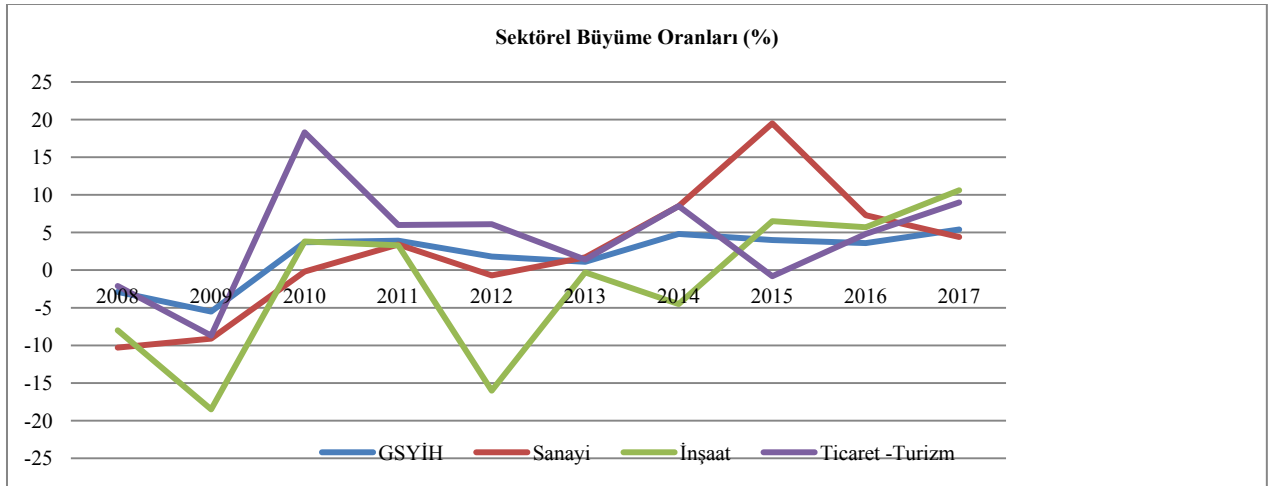
DEMET BETON KALMAZ

GSYİH sektörel dağılımına bakıldığı zaman ticaret ve turizm sektörünün tüm sektörler arasında en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Devlet Planlama Örgütü'nden (DPÖ) elde edilen verilere göre ticaret ve turizm sektörünün GSYİH içerisindeki payı 2017 yılı için % 20,1 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl olan 2016 yılında bu oran % 19,7 olarak tespit edilmiş, bir sonraki yıl olan 2018 yılı için ise % 19,8 olarak tahminlenmektedir. Tabloda bazı sektörlerin GSYİH içindeki payına bakıldığında 2012-2017 yıllarında kamu sektörünün payında bir düşüş ve serbest meslek ve hizmetlerde de artış görülmektedir. Bunun yanında 2018 yılı için yapılmış olan tahminler kamu sektörünün payında artış, serbest meslek ve hizmetlerde ise az da olsa düşüş görülmektedir. GSYİH'daki gelişmeler yıllar içerisinde ekonomide farklı sektörlerin öne çıkmasına sebep olmuş ve genel olarak bakıldığı zaman KKTC için temel sektör olan kamunun payının azalması ile sonuçlanmıştır. Tarım sektörünün payı 2015 sonrasında düşerken, 2017 yılında inşaat sektörünün payında artış gerçekleşmiştir. 2018 yılının tahminleri ise tarım sektöründe canlanma yaşandığına, fakat bununla birlikte sanayi ve inşaat sektörlerinin paylarında gerilemeye işaret etmektedir. Mali müesseselerin GSYİH içindeki payında 2016 yılında artış ancak 2017 yılında bir önceki yıla göre düşüş gerçekleşmiştir, 2018 yılı payı ise 2017 yılı gerçekleşen payı ile aynı orandadır.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tarım	5,1	5,6	5,9	5,6	5,6	5,3	5,5	6	5,6	4,5	5,9
Sanayi	10,7	9,6	9,8	8,9	8,4	8,4	8,8	9,2	9,2	9,7	9,5
İnşaat	7,1	6,4	5,6	6,3	4,8	4,9	4,2	4,7	4,4	5,8	4,7
Ticaret ve Turizm (%)	14,2	14,3	16	18,7	19,9	20,1	20,6	19,7	19,7	20,1	19,8
-Toptan ve Perakende Ticaret	9,7	9	10,7	11,1	11,4	11,2	12,3	10,7	10,9	11,1	10,5
-Otelcilik ve Lokantacılık	4,5	5,2	5,4	7,6	8,5	8,9	8,3	9	8,7	9	9,3
Mali Müesseseler	7,0	7,2	7,2	7,3	7,3	7,6	7,2	7	7,7	6,9	6,9
Serbest Meslek ve Hizmetler	10,3	11,3	11,6	11,2	11,5	11,7	11,6	13,9	14,5	15,7	14,9
Kamu Hizmetleri	21,7	22,3	21,0	19,9	18,6	17,7	18,1	16,8	15,9	15,1	15,5

Kaynak:DPÖ

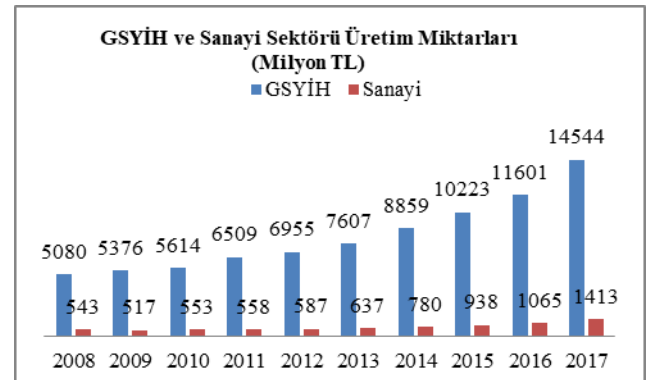
Ticaret ve turizm sektöründe yaratılan katma değer reel büyüme hızı 2016 yılından 2017 yılına % 4,8'den % 9'a yükselmiş, 2017 yılında % 10,6 oranıyla en yüksek büyüme kaydeden inşaat sektöründen sonra en fazla büyüyen ikinci sektör olmuştur. 2018 yılında ticaret ve turizm sektöründe gerçekleşen katma değer reel büyüme hızının % 3,4 seviyesinde olduğu görülmektedir. Grafikte yer alan üç sektörün büyüme oranlarının GSYİH büyüme oranlarına paralel olmadığı dikkat çekmektedir. 2009 yılında yaşanan küresel finans krizinin grafikte yer alan üç sektörü de GSYİH toplamından daha fazla etkilediği özellikle inşaat sektörünün % 18,5 küçülme oranı ile tüm sektörler içinde en yüksek oranda küçülen sektör olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılında yaşanan GSYİH artışı, sanayi sektörü dışındaki diğer iki sektörde de gerçekleşmiştir.

Kaynak: DPÖ

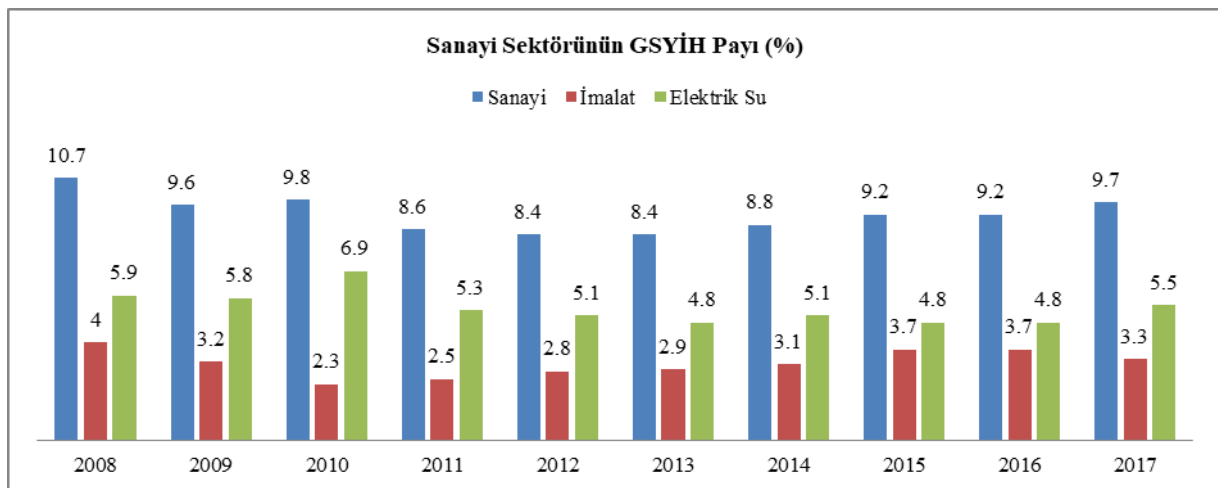
Sanayi Sektörü

KKTC'de sanayi sektörü, imalat, taşocakları ve elektrik-su başlıkları altında incelenmektedir. İmalat, ülkenin sanayi üretimi açısından önemli bir göstergedir. Grafikte yıllar itibarı ile sanayi sektörü üretim miktarı yer almaktadır. Sanayi sektörünün yıllar itibarı ile GSYİH içindeki payını artırdığı grafikte de görülmektedir. 2017 yılında sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı % 9,7'ye ulaşmıştır. Bununla birlikte sektörün 2018 yılı için tahmin edilen payı % 9,5'tir.

Kaynak: DPÖ

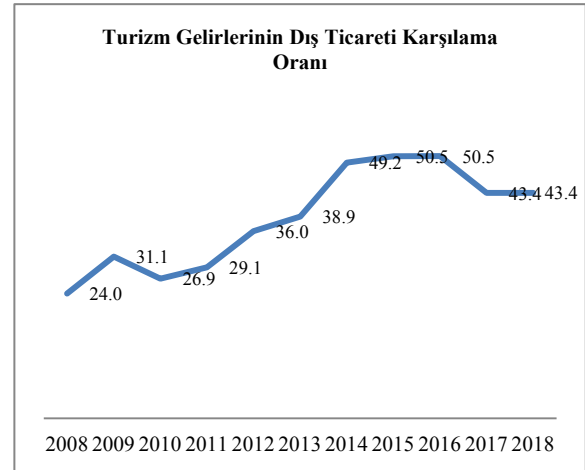
Sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı daha önce tabloda yer almıştı. Aşağıdaki grafikte sektörün toplamı yanında imalat ve elektrik-su alt başlıkları dağılımları yer almaktadır. Sanayi sektörünün bir alt dalı olan ve GSYİH payı tüm yıllar için % 1'in altında olan taşocakçılığı grafikte yer almamıştır. Elektrik-su altbaşlığının tüm yıllar için sanayi sektörü payının yarısından fazlasını oluşturduğu buna rağmen istikrarlı bir büyüklüğe sahip olmadığı görülmektedir. İmalat sanayi 2008 sonrasında sanayi sektörünün tamamına yansıyan düşüş göstermiştir. 2017 yılında ve hatta 2018 yılı tahminlerine göre imalat sanayinin henüz 2008 yılı payına ulaşmadığı söylenebilir.

Kaynak: DPÖ

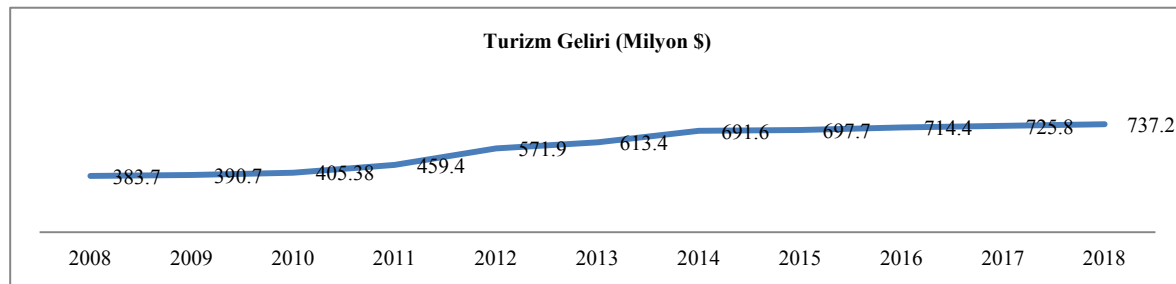
Turizm Sektörü

Turizm KKTC ekonomisi açısından oldukça önem taşımaktadır. GSYİH içindeki payı 2008 yılında % 4,5 ve 2017 yılında bu oran % 9'a yükselmiştir. 2018 yılı için yapılan tahminler bu oranın daha da artarak % 9,3'e ulaşacağını işaret etmektedir. Turizm sektörünün diğer bir önemi de ticari açık veren KKTC'de önemli bir döviz girdisi yaratmasıdır. Grafikte turizm gelirlerinin dış ticaret açığını karşılama oranları yer almaktadır. Yıllar itibarı ile turizm gelirlerinin ticaret açığını karşılama oranında önemli bir artış olmuştur. 2008 yılında % 24 olan turizm gelirlerinin dış ticaret açığını karşılama oranı 2017 yılında % 43,3 oranına yükselmiştir. 2018 yılı için tahmin edilen oran 2017 yılı gerçekleşen oran ile aynıdır.

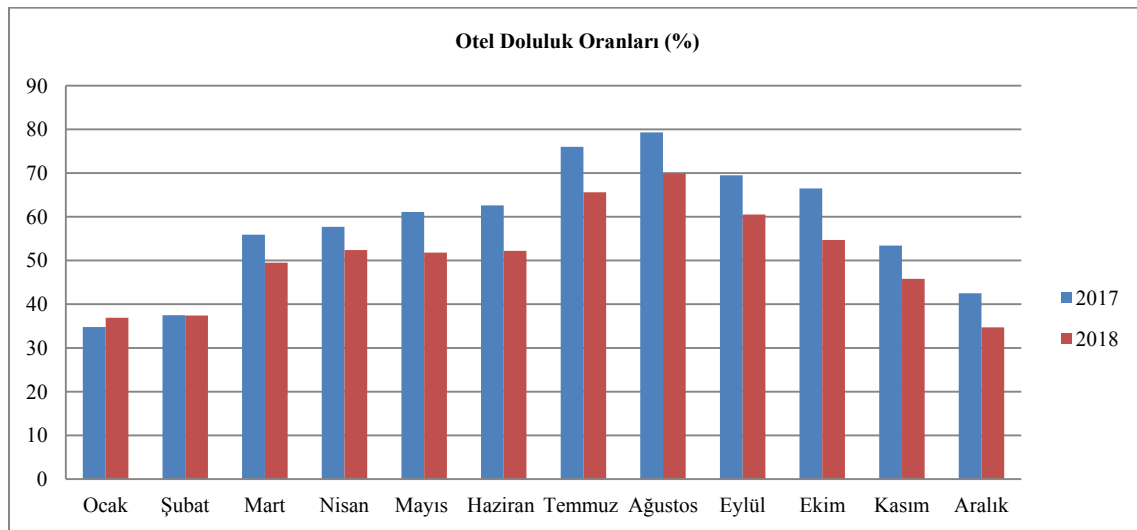
Kaynak: DPÖ

Grafikte 2008 yılı itibarı ile turizm gelirlerindeki gelişme Dolar olarak verilmektedir. 2008 sonrasında turizm gelirleri artarak 2017 yılında 2008 yılına göre % 89,2 artış göstermiştir. 2018 yılında turizmden elde edilen gelirlerin tahmin edilen sonucu yine artış yönündedir.

Kaynak: DPÖ

Turizm sektörünün başarısını göstermesi açısından otel doluluk oranları önemli bir göstergedir. Aşağıdaki grafikte aylara göre 2017 ve 2018 yılları otel doluluk oranları yer almaktadır. Gelen turist sayısındaki artışa rağmen otel doluluk oranlarındaki düşüş, 2018 yılında artan yatak kapasitesi ile açıklanabilir. 2018 yılında otel doluluk oranları bir önceki yıla göre % 12,3 oranında düşüş göstermiştir. 2017 yılında 21.845 olan yatak kapasitesi 2018 yılında % 15,5 artarak 25.241'e ulaşmıştır.

DIŞ TİCARET VE CARİ İŞLEMLER DENGESİ**KAAN KUTLAY****Dış Ticaret**

KKTC ada ekonomisi özellikleri taşımaktadır. Sınırlı doğal kaynaklar, ölçek ekonomisinin uygulanamaması, ithalata bağımlılık ve yüksek girdi maliyetleri, yüksek teknolojinin uygulanamaması gibi ada ekonomilerinin özellikleri ciddi anlamda hissedilmektedir. KKTC'nin yukarıda değinilen nedenlerden dolayı yüksek miktarda ticari açığı bulunmaktadır.

2012-2018 arası dönemde ihracat % 17,65 oranında azalmıştır. Aynı dönem içerisinde ithalat % 6,50 oranında artmıştır. Ticari denge (ihracat-ithalat) ise % 8,38 oranında azalarak -1.715,5 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkeler için önemli bir veri olarak kabul edilen ihracatın ithalatı karşılama oranı % 22,71 oranında azalarak % 5,55 seviyesine düşmüştür. Dünya ile ticari entegrasyonu gösteren önemli göstergelerden biri (ihracat + ithalat) / GSYİH olarak hesaplanan ekonomik açıklık verisidir. KKTC'nin 2018 yılı GSYİH'sinin açıklanmamasından dolayı 2018'e ait ekonomik açıklık verisi tahmini verilere göre hesaplanmıştır. Bu oran 6 yıllık süreçte % 9,89 oranında artarak 2018 yılında % 52,02 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. KKTC'de dış ticaret rakamlarının eksi olması nedeniyle GSYİH'daki payı eksi değer almaktadır. Bu veri 6 yıllık dönemde % 5,6 azalarak % -46,6 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İhracat (milyon \$)	122,4	120,7	134	118,1	105,5	105,6	100,8
İthalat (milyon \$)	1.705,30	1.699,40	1.784,30	1.500,60	1.557,20	1.778,40	1816,3
Dış Ticaret Dengesi (milyon \$)	-1.582,90	-1.578,70	-1.650,30	-1.382,50	-1.451,70	-1.672,80	-1715,5
İhracatın İthalatı Karşılama oranı(%)	7,18	7,1	7,51	7,87	6,77	5,94	5,55
Ekonomik Açıklık (%)	47,34	45,66	47,43	43,2	43,29	47,29	52,02
Ticari Açığın GSYİH'e Oranı (%)	-41	-39,6	-40,8	-36,9	-37,8	-37,8	-46,6

Kaynak: DPÖ, Ticaret Dairesi

Son iki yılın ticaret verileri kıyaslandığında ihracat % 4,55 oranında azalmıştır. İhracattaki temel düşüş nedeni, TC'ye olan ihracatta yaşanan % 18'lik düşüştür. KKTC'nin en önemli ihraç ürünü olan narenciyede bir önceki yıla göre 14 milyon Dolarlık düşüş tespit edilmiştir. İthalat ise 2018 yılında TL'de yaşanan değer kaybına rağmen % 2 oranında artmıştır. İthalattaki artışın temel nedenlerinden biri, esnekliği düşük olan yakıt tüketiminde gerçekleşen değer artışıdır. İki dönem kıyaslandığında artış % 33 seviyesinde gerçekleşerek 173.757.404 Dolar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Aynı dönemde esnekliği yüksek olan taşıt araçları, cep telefonu ve oyuncak gibi ürünlerde ciddi değer düşüşü tespit edilmiştir.

Cari İşlemler Dengesi

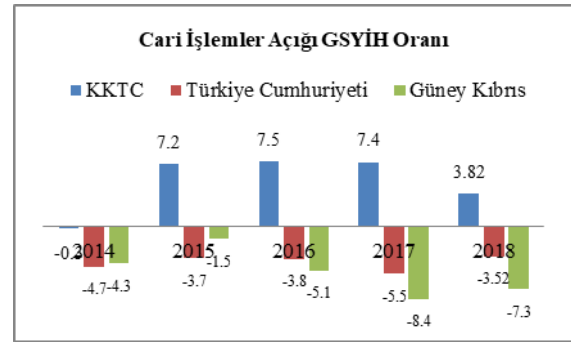
Cari işlemler dengesi dış ticaret ve görünmeyen işlemler kalemlerinden oluşmaktadır. Dış ticaret açık verirken, görünmeyen işlemler kalemindeki artış, cari işlemler dengesinin 2014 sonrasında fazla vermesine neden olmuştur. Görünmeyen işlemler kalemi, net turizm gelirleri, yükseköğrenim gelirleri ile T.C. yardımlarından oluşmaktadır. 2018 verilerinin açıklanmamasından dolayı, cari denge 140,7 milyon Dolar olarak tahmin edilmiştir.

Ödemeler Dengesi	2014 (Milyon \$)	2015 (Milyon \$)	2016 (Milyon \$)	2017 (milyon \$)	2018 (milyon \$)*
1.Cari Denge	-11,7	271,6	287,6	294,4	140,7
-Dış Ticaret Dengesi	-1650,3	-1.382,5	-1.451,7	-1.672,8	-1715,5
-Görünmeyen İşlemler Dengesi	1638,6	1.654,1	1.739,3	1.967,2	1856,2
2.Sermaye Hareketleri Dengesi	186,9	168,9	71,4	131,4	157,9
3. Rezerv Hareketleri	176,7	-75,8	-79,4	-826,6	-298,7
4.Net Hata ve Noksan	1,5	-364,7	-279,6	400,8	0,0

Kaynak: DPÖ

* Tahmini

Grafikte cari işlemler açığının GSYİH oranları görülmektedir. Türkiye ve Güney Kıbrıs, 2014-2018 yılları arasında yüksek cari işlemler açığı vermektedir. Cari işlemler açığı finansmanın sürdürülebilirliği, ülkelerin ekonomik istikrarını etkilemektedir. Bu nedenle, KKTC'nin artan ticaret açığına rağmen cari işlemler fazlası vermesi, ödemeler dengesinin diğer kalemlerine olan bağımlılığını azaltmaktadır.

Kaynak: DPÖ; Dünya Bankası

Not: 2018 KKTC ve Güney Kıbrıs tahmini verileri kullanılmıştır.

PARASAL VE FİNANSAL GELİŞMELER

DERVİŞ KIRIKKALELİ

Parasal Gelişmeler

KKTC ekonomisinde başlıca para göstergeleri arasında M1, M2 ve M3 bulunmaktadır. M1 en dar kapsamda para arzı göstergesi olarak ekonomideki nakit para, vadesiz mevduat ve çeklerin toplamını göstermektedir. KKTC Merkez Bankası'ndan sağlanan veriler ile oluşturulan tabloda görüldüğü üzere, 2017 yılının dördüncü çeyreğinde 4.403,3 milyon TL olan M1 para arzı, 2018 yılının dördüncü çeyreğinde 5.520,8 milyon TL'ye yükselmiştir. Bir yıllık dönem içinde en dar para tanımı olarak bilinen M1'de % 25.37'lik artış görülmüştür. M1 para arzı göstergesine ek olarak tasarruf ve kısa dönem vadeli mevduatların dahil olması ile hesaplanan M2 para arzı göstergesi KKTC için 2018 yılının dördüncü çeyreğinde 26.641,1 milyon TL'ye ulaşmış ve bir önceki çeyrek ile karşılaştırıldığında ise % 25.77 oranında artmış olduğu görülmektedir. En geniş para arzı tanımı olarak bilinen M3 ise KKTC'de 2017 yılının dördüncü çeyreğinde 22.789,8 milyon TL iken, 2018 yılının dördüncü çeyreğinde 28.662,5 milyon TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yılın aynı çeyreğine göre, % 25.76 oranında artış göstermiştir.

Finansal Gelişmeler

KKTC'deki bankacılık sektörünün genel görünümünü incelemek amacıyla, sektöre ait finansal derinleşme göstergeleri ve bankacılık performans rasyoları hesaplanmıştır. Finansal derinleşmeye ait göstergelerden biri olan Toplam Aktifler / GSYİH yüzdesi KKTC bankacılık sektöründe 2017 yılı dördüncü çeyreğinde % 179,6 iken, 2018 yılının dördüncü çeyreğinde % 227,2 seviyesine yükselmiştir. İkinci bir finansal derinleşme göstergesi olarak, GSYİH içinde toplam mevduatın oranına bakıldığında, 2017 yılı dördüncü çeyreğinde 145,1 olan oranın, 2018 yılı dördüncü çeyreğinde % 182,1 yükseldiği görülmektedir. Tabloda görüldüğü üzere bir diğer finansal derinleşme oranı olan GSYİH içindeki toplam brüt kredilerin payı da 2017 yılının dördüncü çeyreğinde % 105,2 iken, 2018 yılının son çeyreğinde % 136,1'e yükselerek, bir önceki döneme göre % 23,76'lık artış göstermiştir. KKTC bankacılık sektörünün performansını değerlendirmeye yönelik olarak hesaplanan göstergelerde ise bir önceki yılın son çeyreğine göre artış ve azalışlar gözlenmiştir. Detaylı olarak göstermek gerekirse, 2017 yılının son çeyreğinde likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı % 27,42 iken, bu oran 2018 yılının son çeyreğinde % 30,14'e yükselmiştir. Tahsili gecikmiş alacakların (TGA) brüt krediler içindeki payı bir önceki yıla kıyasla % 5,91 oranında azalış göstermiş ve % 5,53 olarak gerçekleşmiştir. Brüt kredilerin çeyrek dönemlik büyüme hızı da 2017 yılının dördüncü çeyreğinde % 9,11 iken, 2018 yılının son çeyreğinde % (-) 4,28 oranında gerçekleşmiştir. Brüt kredilerin büyümesinde yavaşlama, brüt kredilerin toplam aktifler içindeki payındaki azalmadan da anlaşılmaktadır. 2017 yılının son çeyreğinde bu oran % 58,61 iken, 2018 yılının son çeyreğinde % 57,33 olarak gerçekleşmiş ve bir önceki döneme göre % 2,23'lük daralma olmuştur. Brüt krediler içindeki payı azalan tahsili gecikmiş alacaklar, aynı yılın bir önceki dönemine göre, % 19,40'lık artışla, 2018 yılının dördüncü çeyreğinde 1.044,7 milyon TL'ye yükselmiştir. Aşağıdaki tabloda para arzı, finansal derinleşme ve bankacılık performans göstergelerine ait veriler yer almaktadır.

	Para Arzı Verileri (Milyon TL)			Finansal Derinleşme (%)			Performans Rasyoları				TGA
	M1	M2	M3	Toplam Aktifler / GSYH	Toplam Mevduat/ GSYH	Toplam Brüt Krediler/ GSYH	Likit Aktifler/ Top. Aktifler (%)	TGA / Brüt Krediler (%)	Brüt Krediler / Top. Aktifler (%)	Brüt Kredilerdeki Çeyrek Büyüme Hızı (%)	Tahsili Gecikmiş Alacaklar (milyon TL)
2017D3	4.126,2	19.847,4	21.240,3	169,2	135,3	96,4	27,80	6,06	57,02	2,65	850,2
2017D4	4.403,3	21.181,5	22.789,8	179,6	145,1	105,2	27,42	5,72	58,61	9,11	874,9
2018D1	4.620,3	22.638,7	24.286,7	190,8	154,0	111,6	26,37	5,72	58,47	5,81	926,0
2018D2	5.136,5	24.283,6	26.135,3	207,0	166,2	119,4	26,69	5,46	57,67	7,01	946,5
2018D3	6.038,8	28.359,8	30.493,1	240,8	194,0	136,1	27,64	4,97	56,51	13,98	982,6
2018D4	5.520,8	26.641,1	28.662,5	227,2	182,1	130,2	30,14	5,53	57,33	-4,28	1.044,7

Kaynak: KKTCCMB

KKTCCMB Mevduat Faiz Oranları	TL				Dolar				Euro				Sterlin			
	VDSZ	3 ay	6 ay	1 yıl	VDSZ	3 ay	6 ay	1 yıl	VDSZ	3 ay	6 ay	1 yıl	VDSZ	3 ay	6 ay	1 yıl
24.09.18	17,25	17,25	17,25	17,25	1,00	1,00	1,00	1,00	0,25	0,25	0,25	0,25	0,50	0,50	0,50	0,50
03.04.17	7,00	7,00	7,00	7,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,25	0,25	0,25	0,25	0,50	0,50	0,50	0,50
01.03.15	6,50	6,50	6,50	6,50	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,50	0,50	0,50	0,50
01.04.14	7,00	7,00	7,00	7,00	0,25	0,25	0,25	0,25	0,75	0,75	0,75	0,75	0,50	0,50	0,50	0,50
01.09.13	4,00	4,00	4,00	4,00	0,05	0,05	0,05	0,05	0,75	0,75	0,75	0,75	0,50	0,50	0,50	0,50
27.12.10	5,00	5,00	5,00	5,00	0,05	0,05	0,05	0,05	0,75	0,75	0,75	0,75	0,50	0,50	0,50	0,50
07.12.09	6,25	6,25	6,25	6,25	0,05	0,05	0,05	0,05	0,75	0,75	0,75	0,75	0,50	0,50	0,50	0,50
22.12.08	14,50	14,50	14,50	14,50	0,05	0,05	0,05	0,05	1,25	1,25	1,25	1,25	1,00	1,00	1,00	1,00

Kaynak: KKTCCMB

MB Kullanılabilir Rezervleri

	Türk Lirası (milyon)	Dolar (milyon)	Sterlin (milyon)	Avro (milyon)
2008	813,9	136,2	153,0	65,1
2009	983,6	61,7	182,5	72,6
2010	1.015,7	72,7	201,8	77,5
2011	1.129,7	74,0	195,0	82,5
2012	1.269,3	91,0	247,7	132,5
2013	1.567,7	121,4	299,7	120,2
2014	1.597,7	151,1	355,9	148,1
2015	1.732,0	218,9	430,6	189,0
2016	2.456,7	219,0	513,8	247,0
2017	2.630,3	233,7	581,9	356,3
2018*	3.030,9	243,1	541,9	428,1

Kaynak: KKTCCMB *Kesinleşmemiş veriler.

Temel Ekonomik Veriler

	TÜFE (%)	İşsizlik (%)	GSMH (%)	Kişi Başı GSMH (\$)	İthalat (\$)	İhracat (\$)
2008	14,5	9,8	-3,4	16.158	1.680.657.180	83.664.138
2009	5,7	12,4	-5,7	13.930	1.326.165.192	71.063.766
2010	3,3	11,9	3,6	14.703	1.604.180.665	96.419.909
2011	14,7	9,7	4	15.404	1.699.927.963	119.896.086
2012	3,6	8,7	0,5	15.038	1.703.913.963	122.367.128
2013	10,2	8,4	1,3	15.302	1.699.426.431	120.681.239
2014	6,5	8,3	4,9	15.109	1.784.276.212	133.985.090
2015	7,8	7,4	4,1	13.737,2	1.500.577.384	118.132.644
2016	10,2	6,4	3,8	13.427,9	1.557.190.254	105.487.908
2017	14,7	5,8	5,4	14.187	1.778.450.022	105.615.988
2018	29,6	-	3,8*	12.700,6*	1.816.364.351	100.851.945

Kaynak: DPÖ *Tahmini

KKTCCMB Döviz Kurları

	ABD Doları		EURO		GBP	
	Alış	Satış	Alış	Satış	Alış	Satış
2012	1,7826	1,7912	2,3517	2,3630	2,8708	2,8858
2013	2,1343	2,1381	2,9365	2,9418	3,5114	3,5297
2014	2,3189	2,3230	2,8207	2,8258	3,5961	3,6149
2015	2,9076	2,9128	3,1776	3,1833	4,3007	4,3231
2016	3,5192	3,5255	3,7099	3,7166	4,3189	4,3414
2017	3,7719	3,7787	4,5155	4,5237	5,0803	5,1068
2018 Ocak	3,7795	3,7863	4,6824	4,6908	5,3025	5,3301
2018 Haziran	4,5607	4,5690	5,3092	5,3188	5,9810	6,0122
2018 Eylül	5,9902	6,0010	6,9505	6,9631	7,8079	7,8486
2018 Aralık	5,2609	5,2704	6,0280	6,0388	6,6528	6,6875
2019 Mart	5,8094	5,8199	6,5445	6,5563	7,5517	7,5910

Kaynak: KKTCCMB

Sektörel İstihdam

	2008 İstihdam	2008 % dağılım	2016 İstihdam	2016 % Dağılım	2008-16 % Değişim
1. Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık	3.171	3,5	4.261	3,6	34,4
2. Madencilik ve Taşocaklığı	113	0,1	171	0,1	51,3
3. İmalat Sanayi	7.171	7,9	9.646	8,1	34,5
4. Elektrik, Gaz, Su, Kanalizasyon, Atık Su Arıtımı	860	0,9	1.748	1,5	103,3
5. İnşaat	10.491	11,5	9.745	8,2	-7,1
6. Toptan ve Perakende Ticaret	16.123	17,7	20.834	17,6	29,2
7. Lokanta ve Oteller	5.941	6,5	11.614	9,8	95,5
8. Ulaştırma, Depolama, Haberleşme ve Yayımcılık, Programcılık	6.082	6,7	6.957	5,9	14,4
9. Mali Aracı Kuruluşlar	3.638	4,0	5.095	4,3	40,0
10. Gayrimenkul, Kiralama, Teknik ve İdari Hizmet Faaliyetleri	3.004	3,3	7.723	6,5	157,1
11. Kamu Yönetimi	14.854	16,3	13.644	11,5	-8,1
12. Eğitim Hizmetleri	9.715	10,6	14.214	12,0	46,3
13. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	2.907	3,2	3.998	3,4	37,5
14. Diğer Toplumsal Hizmetler	7.151	7,8	8.738	7,4	22,2
TOPLAM	91.223	100,0	118.388	100,0	29,8

Kaynak: DPÖ

Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

	4 Aralık 2011 Nüfus Sayımı						31 Aralık 2017 Projeksiyon					
	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Toplam	286.257	100	150.483	100	135.774	100	351.965	100	189.815	100	162.150	100
00-04	18.454	6,4	9.574	6,4	8.880	6,5	18.593	5,3	9.734	5,1	8.859	5,5
05-09	17.431	6,1	8.977	6,0	8.454	6,2	18.914	5,4	9.826	5,2	9.088	5,6
10-14	16.825	5,9	8.607	5,7	8.218	6,1	17.942	5,1	9.241	4,9	8.701	5,4
15-19	20.807	7,3	11.313	7,5	9.494	7,0	31.248	8,9	17.206	9,1	14.042	8,7
20-24	33.309	11,6	19.297	12,8	14.012	10,3	53.305	15,1	32.406	17,1	20.899	12,9
25-29	29.293	10,2	16.224	10,8	13.069	9,6	31.319	8,9	18.660	9,8	12.659	7,8
30-34	27.823	9,7	14.782	9,8	13.041	9,6	27.570	7,8	14.850	7,8	12.720	7,8
35-39	22.853	8,0	12.022	8,0	10.831	8,0	28.793	8,2	15.295	8,1	13.498	8,3
40-44	19.119	6,7	10.076	6,7	9.043	6,7	24.701	7,0	12.948	6,8	11.753	7,2
45-49	17.708	6,2	9.278	6,2	8.430	6,2	20.280	5,8	10.653	5,6	9.627	5,9
50-54	15.271	5,3	7.654	5,1	7.617	5,6	18.331	5,2	9.625	5,1	8.706	5,4
55-59	13.154	4,6	6.746	4,5	6.408	4,7	15.945	4,5	8.033	4,2	7.912	4,9
60-64	10.952	3,8	5.432	3,6	5.520	4,1	13.551	3,9	6.872	3,6	6.679	4,1
65-69	8.261	2,9	4.042	2,7	4.219	3,1	11.122	3,2	5.480	2,9	5.642	3,5
70-74	6.091	2,1	2.754	1,8	3.337	2,5	8.215	2,3	3.957	2,1	4.258	2,6
75+	8.906	3,1	3.705	2,5	5.201	3,8	12.136	3,4	5.029	2,6	7.107	4,4

Kaynak: DPÖ

2011 Yılı Nüfusun Tabiyete Göre Dağılımı

	Toplam	Erkek	Kadın
Genel Toplam	286.257	150.483	135.774
KKTC Toplam	190.494	94.58	95.914
Yalnız KKTC	136.362	67.141	69.221
KKTC - Türkiye	38.085	19.756	18.329
KKTC - Diğer	16.047	7.683	8.364
Türkiye	80.550	47.841	32.709
Birleşik Krallık	3.693	1.849	1.844
Türkmenistan	1.760	665	1.095
Nijerya	1.280	986	294
İran İslam Cumhuriyeti	1.152	646	506
Pakistan	1.075	939	136
Bulgaristan	920	417	503
Azerbaycan	835	613	222
Diğer	4.498	1.947	2.551

Kaynak: DPÖ

ÇEKİNCE :

“Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.”

Bu rapordaki bilgi ve fikirler, güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenerek ve sadece bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Turkish Bank Grup (Türk Bankası Ltd., Turkish Bank A.Ş., Turkish Yatırım Menkul Değerler A.Ş., Turkish Bank UK. Ltd., Allied Turkish Bank IBU Ltd.), bu bilgilerin doğruluğu veya bütünlüğü konusunda bir garanti veremez. Bu rapordaki görüşler, tahmin ve projeksiyonlar, raporu hazırlayan analistlerin fikirlerini yansıtmaktadır. Analistler, görüş ve tahminlerini haber vermeksizin değiştirme hakkına sahiptirler. Turkish Bank Grup bu rapordaki bilgilerin eksikliğinden veya yanlışlığından dolayı hiçbir şart altında sorumlu tutulamaz.